
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 2, 2008 (год. XVII), ISSN 0861-7902

ГОДИШНИНИ И ЮБИЛЕИ

ПРОФЕСОР ДФН АНЧО КАЛОЯНОВ НА 65 ГОДИНИ

В годината на 45-годишния юбилей на Филологическия факултет на Великотърновския университет професор Анчо Калоянов навърши 65 години. Съвпадението е случайно, но знаменателно – юбиларят е не само възпитаник на един от първите випуски на факултета, но и преподавател в него, който представя в пределната им постижимост най-добрите характеристики на университетското образование във Велико Търново.

Заявил още при следването си възможности в областите на литературознанието и фолклористиката, историята и археологията, А. Калоянов се опитва да интегрира най-доброто от всички тях в две основни направления – белетристиката и етнологията. Прочетен от Йордан Радичков, ръкописът на първата му книга с разкази се връща с кратка поправка – на първата страница името му Анчо Йорданов Анчев е поправено на Анчо Калоянов. От тогава и до днес А. Калоянов е не само задълбочен изследовател на българската картина за свят във фолклорните и литературни текстове на миналото ни, но и писател със специфичен усет за ценността не толкова на българската история като цяло, колкото за онова от нея, чиято ценност и поуки сме осъзнали, и което

сме готови да браним със слово и дело. Читателите на неговата белетристика (три романа и няколко сборника с разкази, новели и есета) с лекота разпознават неповторимия му творчески профил – той е проникателен наблюдател на живота с усет към детайла и пластиката, експериментатор в областта на поетиката, способен да митологизира и в същото време да демитологизира своите герои и случки, притежава „сгъстен” и психологически напрегнат изказ.

През първите няколко години след дипломирането си Анчо Калоянов работи в Историческия музей на град Дългопол, където участва в разкопките на представителните днес праисторически селища по течението на р. Камчия, събира най-богатия фолклорен обреден песенен цикъл от едно българско село (Аспарухово, Провадийско), а в златната есен на 1972 г., дни преди отпътуването му за Велико Търново, открива за науката (заедно с Димитър Златарски) първите находки на световноизвестния днес Варненски “златен” некропол.

Като преподавател във Великотърновския университет (ас. от 1972 г.; ст. ас. от 1976 г., гл. ас. от 1980 г., доц. от 1989, дфн от 1999 г., проф. от 2001 г.) се отдава първоначално на фолклористиката, където разработва проблемите на обредния фолклор и българската митология. Като цяло 70-те и 80-те години на ХХ в. бяха време на динамично обновяване на изследователския инструментариум следствие на големите постижения в областта на лингвистичното изследване на славянските древности чрез структурно-семиотичните и структурно-типологични методи. Една от най-важните характеристики на тези методологии в областта на фолклорното наследство беше склонността им да генерализират постигнатите резултати в ущърб на етнокултурната специфика на явленията. За съжаление надеждата, че тая слабост ще се преодолее чрез методите на славянската етнолингвистика, не се оправда. В този период българска фолклористика се опита да преодолее традиционната “историко-литературоведска” методология, като заложи на социологичните аспекти от битието на фолклора, и по този начин “пропусна” възможността да обоснове теоретично необходимостта от взаимната допълнителност на синхрония и диахрония в изучаване на системността на етнокултурните явления. Първият пробив в тая насока беше книгата “Български митове” (С., Народна младеж, 1979) от Анчо Калоянов, която заяви възможностите на една обновена етноложка оптика да систематизира и подреди данните за българската митология, почерпани от множество по-ранни изследвания в областта на фолклора, археологията

и лингвистиката. Писана в тревожен за автора период, тая малка книга постави в силно компресиран вид редица проблемни кръгове, които по същество бяха етнологични. В нея бяха разпознати разнообразните проекции на все още неупотребяваните в България термини “модел на света” и “картина на света”, беше предложен модел на старобългарската митология не само в нейния ранен институционализиран вариант, но и като системно отлагане в редица прояви на християнизираната фолклорна култура. Актуалността на поставената теза пролича в редица последващи монографии и студии на етнографи и фолклористи на сходни теми, но при всички тях пролича един по-важен проблем – отказът да се признае наличието на етнокултурна специфика на разглежданото явление, и желанието то да се впише в руслото на по-авторитетните мнения за т.нар. общославянска митологична система.

През 80-те години Анчо Калоянов пише няколко студии, част от които залягат в хабилитационния му труд “Етничното усвояване на пространството, отразено в българския фолклор” (1989). В тях подлага на всестранен анализ най-важните фолклорно-митологични макротопоними (Черно море, Влашка земя и Богданска, Добруджа, Света гора, Стара планина, Пирин, митологизираната топонимия на средновековния Търновград др.), като предлага нова гледна точка върху проблема за модела, по който етносъът усвоява (“разчита”, “обозначава” и “подрежда” семиотично) обекти с различна степен на визуално-сетивна постижимост.

Интересите към българското средновековно минало и класическия период от битието на фолклора насочват Анчо Калоянов към проблемите на българското езичество, митология и ритуали. В студиите, посветени на тая проблематика през 90-те години, въз основа на внимателни анализи на множество разнородни извори за старобългарската религиозно-митологична система и отражението ѝ в нашия фолклор, той пръв предлага новаторската теза за голямата роля на шаманската институция и светогледна нагласа за езическата религиозност. Следите на тази всеобемаща космологична концепция се откриват след християнизацията ѝ в народнохристиянска среда като светогледни нагласи (шаманизъм), които оставят следи в множество археологически паметници, обреди и обредни песни, юнашки и хайдушки песни и балади, обреди, топонимията, приказки, предания и легенди. Уникално за българската хуманитаристика, изследването “Старобългарското шаманство” е защитено като дисертация (1999) и издадено двукратно

(Българското шаманство. С.: ROD, 1995; 2 изд., осн. прераб. – Старобългарските шамани: Религиозни и социални функции. С.: ROD, 2003).

Разработките върху проблемите на старобългарското шаманство и шаманизъм откриват пътища за сериозни интердисциплинарни изследвания в областта и на старобългарското езичество, отразено в картината за свят у българите. Редица студии на А. Калоянов са посветени на отделни проблеми на езичеството, както и на специфичното им (системно) снемане в сферата на християнизираната народна култура и фолклора: терминология, институции и държавна традиция; култови средища, топонимия, археоастрономия; божествен пантеон и митологични дейатели; етничният прочит на християнството (етнично християнство), изявен в някои писмени паметници, митопоетични и митоепични фолклорни текстове. Резултат на тия усилия е хабилитационният труд “Старобългарското езичество: Мит, религия и фолклор в картината за свят у българите”, издаден и като книга (В. Търново: ВТУ, 2000; 2 електр. изд.: ЕИ “LiterNet”, 2002).

В началото на новото хилядолетие проф. А. Калоянов се обръща към писмените паметници на Българското средновековие не само (и не толкова) за да преразгледа въпроса за изворите на старобългарската митология като системно явление, колкото да дефинира въпроса за реалните измерение на проблема за прехода към християнството, когато се появяват и първите текстове, изобличаващи вярата в старите божества (и двоеверието). В редица приносни статии той представя нов прочит на отделни паметници и реалии на явлението (топонимите от типа Балван, изворите за бог Род и рождениците; Слово на Христороубеца, Слово на Тълкувателя, Слово о ведре и о казньхъ божихъ, Слово за въздържанието от пиянство, вставките в Слово за градобитието, Индекса на забранените книги, и др.), но най-важният акцент на тези усилия е разпознаването на огромното значение на поместния църковен събор в Плиска, проведен през 894 г. Свръхнапрегнатият труд в полето на медиевистиката може да се оцени единствено в перспективата на постигнатото от българската хуманитаристика за повече от век – след книгата на проф. А. Калоянов “Славянската православна цивилизация. Началото: 28 март 894 г., Плиска” (В. Търново: Фабер, 2007) може с увереност да се дефинира проблемът за българския влог в оформяне на концепцията за славянското православно единство. В нея се представят и атрибутират по нов начин 15 старобългарски текста, разпознати като Дневник на Събора и съпътстващите го исторически събития.

Скрупулъозната текстологична работа позволява на А. Калоянов да персонализира различни интелектуални и идеологически мотивирани стратегии не само по времето на Събора, но и след първото страховито изпитание за предлаганата от България позиция в православния свят – войните на княз Симеон с угрите, които оставят отпечатък в неговия личен и обществен живот и прояви чак до смъртта му. Посветил няколко студии за цар Симеон като книжовник, проф. Калоянов разпознава като негово последно и значимо послание известния цикъл “Сказание за железния кръст”. В едноименната книга (В. Търново: Фабер, 2007, в съавторство) се очертава профилът на един непознат досега държавник и творец, който надхвърля познатите ни историографски клишета и завършва живота си с пожеланието “Да бъде мир!”.

Дългогодишната целенасочена работа на проф. А. Калоянов в областта на българската култура е съпроводена и с активна преподавателска дейност и всеотдайна работа със студентите. Повече от 20 г. е научен ръководител на студентския научен кръжок по фолклор “Акад. Михаил Арнаудов”, осъществява множество теренни експедиции, в резултат от които много от студентите формират бъдещите си научни интереси (А. Калоянов е научен ръководител на около 100 дипломни работи) и се изявяват на национални форуми на младите фолклористи. С течение на времето “търновската” фолклористична “вълна” започна да се разпознава като самостоятелен субект в българската фолклористика, който не само бе оразличаван чрез името на А. Калоянов, но и се смята за негова научна школа. Част от възпитаниците му са изтъкнати изследователи в полето на фолклористиката, етнологията и литературознанието, работещи в различни институти на БАН, университети и музеи.

Проф. Анчо Калоянов е забележителна, харизматична личност във всичките си изяви – и като писател, и като преподавател, и като изследовател. В продължение на повече от 35 години той заразява с евристично мислене и жизнелюбива прагматичен оптимизъм читатели, студенти и колеги. Да му пожелаем дълъг живот, бодрост и работоспособност още много години в полето на българската белетристика и етнология – тук, в нашата светогорска Алма Матер!

Тодор МОЛЛОВ